

LA INCORPORACIÓ DE LA HISTÒRIA PRIVADA AL CURRÍCULUM ESCOLAR. L'EVOLUCIÓ DE LES CUINES A DIFERENTS TIPUS DE SOCIETATS

MÁXIMA RUBIO
CARME TORRES

El projecte de treball que a continuació exposem neix en contextualitzar un treball coeducatiu amb les noies i nois de 8è, l'últim 8è de la història de l'escola pública Salvador Espriu de Sant Feliu de Llobregat.

Feia temps que, d'una manera puntual, sortien temes de reflexió sobre la discriminació de les dones, tant en el passat com en l'actualitat. Des de diferents àrees (llengua, ciències socials, educació física...) recollíem dades, comentaris i constatacions de la consciència d'aquesta discriminació, sobretot per part de les noies.

La LOGSE¹ en el preàmbul ens diu: "L'educació permet [...] avançar en la lluita contra la discriminació i la desigualtat, ja siguin per raons de naixement, raça, sexe, religió o opinió, tinguin un origen familiar o social, s'arrosseguin tradicionalment o apareguin contínuament, amb la dinàmica de la societat."

El desplegament de l'actual sistema educatiu ens demanava la formulació d'uns principis coeducatius que orientessin i servissin de guia per al desenvolupament curricular. Per què no fer-ho des de les ciències socials?

El tractament que es dona a les ciències socials -des de la història fins a la demografia, passant per la geografia, l'economia i altres disciplines- s'emmarca en els valors androcèntrics, on els protagonistes són els homes dels grups socials privilegiats que tenen el poder o hi són propers. El seu pensament, les seves decisions i accions es converteixen en l'ordre simbòlic que imposa com a natural i inamovible allò que és cultural i, per tant, susceptible de canvi.

Des de les ciències socials es detecta un absolut oblit de l'existència de les dones i de les seves aportacions a qualsevol cultura i època que es treballa. I, si es troba

alguna referència al sexe femení, el tractament que se li dona és sempre de paper secundari, o relacionat amb activitats que no són considerades importants en l'evolució de l'espècie humana o en el desenvolupament històric. Aquesta manera de fer forma part del currículum ocult, que transmet com a valors superiors els relacionats amb la vida pública dels protagonistes de la història -els homes-, sense fer referència a com vivien els genis, els científics, els guerrers, els líders, els governants, els artistes..., a la seva vida privada.

A aquest oblit cal afegir-hi aquells grups socials que, com les dones, estan allunyats del poder: obrers, races considerades inferiors, infants, persones amb opcions de vida diferent...

BUSCANT UN EIX VERTEBRADOR

Calia trobar un tema engrescador que ens servís d'eix per desenvolupar aquests aspectes del currículum a l'etapa educativa que ens ocupa.

El que en un primer moment ens semblava difícil es resol per atzar. Un dia arriba a les nostres mans un llibre: *Guia de dones de Barcelona. Recorregut històric*, de la historiadora Isabel Segura. El novè capítol d'aquesta guia, "El llarg períple de les cuines per l'espai domèstic",² es converteix en la idea inicial del procés que ens portà a la concreció del projecte de treball.

L'estudi de l'evolució de les cuines a les diferents societats, com a incorporació de la història de la vida privada al currículum escolar, va fer possible la programació dels continguts que volíem treballar.

La cuina és l'espai que, fins a la consolidació de la industrialització en el món occidental, era el centre de la

Materials
Didàctics

vida social i, fins i tot, econòmica de la família. Més tard, encara que perd importància com a espai de relació familiar, manté el seu interès perquè es converteix en un focus de demanda de mecanització i participa en el procés industrialitzador.

A més, la cuina és un àmbit que sempre s'ha atribuït a les dones, i aquest fet ha condicionat, sovint, l'estructura arquitectònica de les cases, reflectint clarament el valor que a la dona se li ha reconegut en diferents moments històrics.

Partint d'aquests elements de reflexió vam definir els objectius generals:

- * Incorporar a l'estudi de la història la presència de les dones, tot valorant com a essencial el seu paper en l'estructura de les diferents societats.
- * Facilitar la descoberta de la importància de l'àmbit privat en els esdeveniments històrics.
- * Afavorir el canvi d'actituds per trencar els rols que, per raó de sexe, la societat patriarcal imposa.

LA CUINA: LA HISTÒRIA PRIVADA A L'ESCOLA

Aquest projecte, que vam dur a terme el curs 1996-97 amb l'alumnat de 8è, el desenvoluparem al llarg del segon i del tercer trimestres durant 30 hores.

Pel que fa a la metodologia, vam optar per la línia d'aprenentatge per descobriment guiat o inductiu, més adient per a l'àrea de ciències socials, segons el qual l'alumnat rep informació suficient en planteigs distints i el professorat l'implica amb propostes que suposin activitat i treball en grup. Una part de l'acció didàctica s'orienta cap a la potenciació de la recerca i la descoberta, i l'altra cap a la comunicació dels aprenentatges fets.

En la programació del projecte vam definir els objectius, els continguts que volíem treballar des de les diferents àrees, i la temporalització de les activitats d'ensenyament - aprenentatge i avaluació que ens ajudarien a desenvolupar-lo.

Objectius

Els objectius recullen aquells aprenentatges que preteníem que la majoria de l'alumnat assolís en acabar el projecte.

QUADRE 1: OBJECTIUS DEL PROJECTE

- Comportar-se respectuosament amb el medi ambient, rural i urbà, a partir de les activitats que es fan a la cuina (recollida selectiva de deixalles, utilització de materials reciclats i productes no contaminants, conscienciació sobre la necessitat d'usar energies netes).
- Respectar els drets humans fonamentals, tot solidaritzant-se amb els col·lectius, els països o els grups socials víctimes de desigualtats, explotació o injustícia, i valorar negativament la discriminació per raó de sexe.
- Conscienciar-se de la necessitat de canviar les actituds per tal de trencar els rols que, per raó de sexe, imposa la societat patriarcal.
- Elaborar informes i/o participar en debats sobre la discriminació per raó de sexe: rol social de gènere.
- Obtenir, tot analitzant-la i classificant-la, informació rellevant a partir de diverses fonts d'observació directa (treball de camp, qüestionari), d'observació indirecta (gravats, imatges, fotografies...) i de diferents tipus (documents escrits, gràfics), distingint les dades i opinions que proporcionen sobre el tema.
- Confeccionar diferents tipus de gràfics i quadres estadístics per emmagatzemar, classificar i tenir de fàcil accés a les informacions recollides sobre el del tema.
- Fer treballs de síntesi sobre la informació referida a l'evolució de les cuines i el paper de les dones al llarg de diferents èpoques i en cultures diverses. Mostrar interès per presentar-los amb rigor i netedat, d'acord amb la normativa preestablerta, i comunicar-los per escrit, oralment o mitjançant altres registres.
- Explicar, des de l'espai domèstic de la cuina, les característiques principals i les repercussions en la vida social i econòmica de la manufactura i la indústria, en el pas de la societat agrària a la industrial i al segle XX, fent especial referència al procés de la revolució industrial a Catalunya.

Continguts

Els continguts que vam treballar i desenvolupar en les activitats d'ensenyament són tots aquells fets, conceptes, sistemes conceptuals, procediments, valors, normes i actituds a través dels quals l'alumnat va construir els seus aprenentatges.

Aquests continguts ens els vam plantejar des de la interdisciplinarietat, implicant les àrees de ciències socials, de llengua, de matemàtiques i d'educació visual i plàstica.

QUADRE 2: CONTINGUTS DEL PROJECTE

PROCEDIMENTS	FETS, CONCEPTES I SISTEMES CONCEPTUALS	ACTITUDS, VALORS I NORMES
<p><u>Interpretació i representació de l'espai</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Confecció, lectura i interpretació de plànols. - Elaboració de la maqueta d'un espai a partir d'un plànol. <p><u>Obtenció i anàlisi de la informació</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Pràctica de l'observació directa i indirecta. - Elaboració i interpretació d'enquestes, entrevistes, qüestionaris i fonts orals d'informació. - Elaboració, lectura i interpretació d'estadístiques i gràfics. - Interpretació de documents escrits. <p><u>Comprensió i aplicació de la informació</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Participació activa en debats i elaboració de judicis fonamentals. - Confecció de gràfics, murals i exposicions orals. - Elaboració de síntesi a partir de diferents tipus d'informació. 	<p><u>Ocupació del territori: demografia, hàbitat i urbanisme</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Evolució de les ciutats al llarg del temps: l'habitatge. <p><u>Transformació i explotació del territori: activitats econòmiques i progrés tecnocientífic</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Incidència del progrés tecnocientífic en la història de les societats. La ciència i la tècnica en el món d'avui. - Organització econòmica i món del treball: la participació de la dona en el treball productiu i reproductiu. 	<p>Valoració de les pautes de conducta per a la convivència i l'estudi</p> <ul style="list-style-type: none"> - Actitud de tolerància i antidogmatisme. - Actitud crítica. - Actitud participativa, responsable i de col·laboració. <p><u>Interès per sistematitzar el treball propi</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Actitud favorable per a l'ordre, el rigor i la sistematització del treball. - Preocupació per a la correcta presentació i execució del treball. <p><u>Respecte, solidaritat i cooperació</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Actitud solidària i de cooperació. - Respecte al medi ambient. <p><u>Relativisme</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Relativització de la pròpia cultura i civilització. - Valoració de les cultures foranes i les dels temps passats.

Materials Didàctics

Les activitats són la manera activa i ordenada de dur a terme les estratègies metodològiques o experiències d'aprenentatge. Aquestes han de tenir una funció clara i han de servir per: promoure l'adquisició d'un concepte o un procediment; ampliar la manera de veure situacions i problemes; posar en qüestió determinades idees, valors o actituds; aplicar coneixements ja adquirits a

situacions noves, i consolidar i sintetitzar els aprenentatges realitzats.

Tot seguit enumerem aquelles activitats que l'alumnat va realitzar al llarg del projecte i on s'interrelacionaven tots els continguts i les diferents àrees. En el quadre estan enunciades per ordre cronològic de realització.

Escolars fent un mural.

**QUADRE 3:
ACTIVITATS D'ENSENYAMENT –
APRENENTATGE DEL PROJECTE**

- Escolta i recollida de la informació referent al tema i al seu plantejament (què, com, quan, qui i per què).
- Realització d'un qüestionari que reculli l'observació de la seva cuina i la distribució de les tasques domèstiques entre els membres de la seva família.
- Fotografiar la cuina de casa seva, tenint en compte els següents espais referits a: emmagatzemament dels aliments, elaboració del menjar, neteja dels estris i llocs utilitzats.
- Recollida del contingut de l'exposició "El llarg períple de les cuines per l'espai domèstic" realitzada per Isabel Segura, (investigadora del tema)
- Anàlisi de la relació entre les idees essencials, individualment i en grup.
- Lectura i comprensió de diversos textos extrets de la *Guia de dones de Barcelona*. Situació de l'autora i el seu temps.
- Recollida de conclusions i idees clau, per escrit, després de debatre-ho en grup i en assemblea plenària.
- Buidat i ordenació dels resultats obtinguts al qüestionari.
- Representació dels resultats, mitjançant gràfics, diagrames de barres i de sectors, de la informació obtinguda al qüestionari.
- Comparació de les dades obtingudes pels dos grups classe i extracció de conclusions de les informacions representades.
- Recollida i classificació de fotografies, gravats, imatges... sobre cuines.
- Elaboració d'un mural tot classificant les fotografies, gravats i imatges recollides segons els criteris següents: etapes històriques (preindustrial, industrial), diferents àmbits culturals, diferents energies emprades per cuinar.
- Realització d'una exposició de les fotografies de les cuines de casa seva.
- Reproducció en volum d'una llar de foc o cuina de llenya (treball col·lectiu realitzat per alumnes amb necessitats educatives especials).
- Descripció escrita de la pròpia cuina, tenint en compte els tres espais definits en les fotografies.
- Anàlisi de les parts i característiques de cada element de la cuina (finalitat, material, quantitat...).
- Descripció de la cuina ideal, situant-se vint anys cap al futur, a partir de l'esquema i les reflexions següents:
 - * *esquema*: espai, situació dins la casa, mobles, electrodomèstics, il·luminació...
 - * *reflexions*: respecte al medi ambient, relacions igualitàries home-dona, la cuina com a centre de la vida familiar tot recuperant l'esperit de les cuines de l'època preindustrial.
- Participació en un joc de simulació, *Tothom a la cuina* on cadascú té un posicionament davant les tasques domèstiques.
- Debat sobre el joc a partir dels següents punts: Qui ha de fer les tasques de la cuina? Com hauria de ser la cuina tenint en compte qui ha de realitzar aquestes tasques?
- Construcció d'una maqueta de la cuina ideal, en grup.
- Realització d'una exposició monogràfica de totes les maquetes fetes.

Criteris d'avaluació

Els criteris d'avaluació els vam definir a partir d'unes pautes que ens ajudaren a fer el seguiment del procés d'aprenentatge de l'alumnat i del nivell d'assoliment dels objectius del projecte.

Ens vam plantejar l'avaluació tant des de la vessant sumativa com des de la formativa. Per a l'avaluació sumativa vam servir-nos d'algunes de les activitats d'ensenyament - aprenentatge que ens permetien detectar el grau d'assoliment dels aprenentatges que anaven realitzant a través de pautes d'observació. L'avaluació formativa la vam fer mitjançant una prova escrita i el disseny i elaboració de la maqueta de la cuina ideal. Aquestes activitats ens van donar la informació necessària per conèixer el grau d'assoliment dels objectius que ens proposàvem.

També vam proposar a l'alumnat una autovaloració del seu procés d'aprenentatge i els canvis d'actituds que els havia suposat l'estudi. Els resultats van ser molt significatius, com es pot constatar a la valoració.

QUADRE 4: ACTIVITATS D'AVALUACIÓ

- Recollida de les idees essencials de l'exposició, per escrit.
- Treball de síntesi que integri les exposicions del professorat i altres informacions complementàries: elaboració d'un resum i/o d'un mapa conceptual.
- Enumeració de les conclusions extretes a partir de la comparació dels resultats estadístics del qüestionari.
- Realització d'un quadre de doble entrada tot recollint els resultats de la classificació definida al mural.
- Expressió per escrit de les idees resultants del debat fet a partir del joc de simulació, on es valora la integració dels continguts treballats.
- Valoració de la maqueta presentada pel grup, tot tenint en compte l'esquema i les reflexions donades per fer-la
- Realització d'una prova escrita on es valoren els continguts globals apresos.

Valoració

A partir de l'estudi de l'evolució de les cuines, l'alumnat va anar realitzant aprenentatges sobre la comprensió del passat, i també va descobrir la seva realitat social i el paper que les dones, només pel sol fet de ser-ho, han tingut i tenen al llarg de la història. Així mateix, aquesta comprensió els va facilitar eines per poder canviar els rols que la societat atribueix per raó de sexe. Com deia en Sebastià en la seva valoració, "Aquest treball [...] m'ha ajudat a comprendre que he d'ajudar més la meua mare, perquè no tot ho hagi de fer ella. Ara l'ajudo més i col·laboro en les tasques de casa."

Sortir del temari preestablert i oferir als nois i noies un tema engrescador des d'on treballar les diferents matèries, els va fer participants actius del projecte. La Vanessa deia: "Des del moment en què ens van proposar aquest tema, em va semblar molt interessant [...] També, és clar!, va ser molt divertit alliberar-nos de les matemàtiques avorrides per passar a fer gràfiques sobre les nostres cuines i la relació que hi establím."

La tria d'un tema que els era proper va possibilitar la seva resposta positiva i un alt grau de participació. La Jénifer comentava: "Aquest treball m'ha semblat molt interessant, perquè no és dels temes que si no l'estudies no en saps res. No, és un tema que és de lògica i del qual cadascú té la seva manera de pensar." I la Tamara afegia: "[...] ha sigut un treball que m'ha agradat molt perquè l'hem fet en grup, i és millor fer-ho així perquè es treballa més a gust".

No hem d'oblidar que la participació de la Isabel Segura va ser un punt clau en el desenvolupament del projecte. Tal com deia la Marta, "Primer, per introduir-nos, va venir la Isabel Segura, que ens va mostrar les idees més importants. Ens va treure de dubtes, i escoltar una persona especialitzada en el tema va estar molt bé."

També la seva intervenció va ajudar a aclarir molts dels continguts treballats: "[...] amb la Isabel he après la diferència entre les èpoques preindustrial i industrial", comentava la Cristina. I en Xavi afegia: "[...] Isabel Segura incloïa en aquest treball la discriminació de les dones".

L'elaboració de la maqueta va ser l'activitat més estimulante del projecte, i alhora la més viscuda, malgrat que es va fer la darrera setmana de curs i en grup, fet que suposa sovint més d'un conflicte (respecte i acceptació de la diversitat d'acció i d'opinió). "I per últim, però no per això menys divertit, la realització de la maqueta. Al principi, pensava: 'Quin pal!...', però a mesura que l'anava fent, cada cop m'agrada més això de tallar la fusta, fer les portes... La llàstima va ser que hi va haver persones que van demostrar no saber, o no voler, treballar en grup i llavors preferien no fer res, discutir per tonteries i deixar que els altres ho fessin per ells." L'alumnat intentava resoldre i acceptar les situacions de conflicte que se li anava plantejant en el procés de treball col·lectiu.

És gratificant adonar-se dels aprenentatges que l'alumnat va fer, i veure que els objectius que ens proposem s'assoleixen. Només cal llegir valoracions com la de la Jénifer: "En relació amb aquest treball les meves idees són:

- La cuina ha de ser el centre de la vida familiar.

- Les activitats que s'hi han de fer han de ser fetes per tots/es els que pertanyen a la família.
- El masclisme: abans n'hi havia més que ara, però no n'hi hauria de haver gens."

La valoració que com a mestres fem és molt positiva.

A través del descobriment del protagonisme de les dones al llarg de la història i en el present, de la recuperació de la seva presència i del seu paper en les diferents societats..., vam aconseguir incorporar en el procés d'aprenentatge de l'alumnat tots aquells valors que l'ajuden a avançar cap a unes relacions menys discriminatòries, en les quals el diàleg, la tolerància, la cooperació i la reflexió són les eines que el fan ser capaç d'actuar amb autonomia i iniciativa.

Convidar l'alumnat a un aprenentatge actiu, oferir-li una temàtica engrescadora que l'ajudi a ser persones, treballar des de la interdisciplinarietat, comptar amb la col·laboració d'especialistes com la Isabel Segura..., són actuacions que sense la col·laboració del claustre del nostre CEIP SALVADOR ESPRIU i el suport de l'Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat, no s'haguessin pogut dur a terme.

Valorada l'experiència viscuda, els bons resultats obtinguts i volent donar sortida al nostre projecte, considerem que es podria plantejar com un crèdit variable i interdisciplinari per al primer cicle de l'ESO, per treballar-lo al 5è o 6è trimestre d'aquest cicle.

Com a professionals ens havíem proposat un repte, el desenvolupament del currículum des d'una temàtica poc comuna: la història de la vida privada, i... la "història" va tenir un final feliç.

NOTES

- 1 LOGSE (Llei orgànica general del sistema educatiu). Preàmbul.
- 2 SEGURA, Isabel. *Guia de dones de Barcelona. Recorregut històric*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1995, capítol 9.

RESSENYES BIBLIOGRÀFIQUES

Núm. 4
1998

Àngel Muñoz · M. Victòria Rubio de Diego ·
Enric Ferreras i Torreblanca · Lluís Monjas
Manso · Montserrat Duran i Albareda ·
Miquel Ruiz Carrillo · Andreu Salvat ·
Carme Sanmartí Roset ·
Francesc Santolària Torres

